

Mercè Ibarz

“A la terra li dec el fet mateix d’escriure”

Eva Vázquez
BARCELONA

Quan de jove tornava a Saidí i s’admirava de la bellesa d’alguna de les seves vistes, el pare li deia: “Ja no ets d’ací, filla.” Per al pagès el camp és terra de treball, no pas paisatge. Mercè Ibarz (Saidí, 1954) va escriure fa quasi trenta anys la transformació del món rural que havia conegut al Baix Cinca a *La terra retirada* (1993), el llibre que la va fer com a autora, afirma, i que va reprendre tot seguit en forma novel·lada a *La palmera de blat* (1995). Ara ha reunit els dos textos, junt amb l’inèdit *Labor inacabada*, que n’és el colofó, a *Triptic de la terra* (Anagrama), una crònica sobre els llocs que ens conformen.

Tots tres llibres es llegeixen com tres estadis d’una novel·la, però estan molt a prop de l’assaig, una forma amb què sembla sentir-se còmoda.

Com en tot assaig, relata, indaga, tempteja. Però potser sobretot li’n dic *crònica*, una crònica en primera persona que no està lluny de certs textos de *L’amíc de la Finca Roja*, tampoc. La combinació de registres sembla el meu camp: memorialisme, prosa documental, prosa poètica, periodisme... En la cultura francesa ningú et pregunta si això que fas és assaig o ficció. Aquí sembla que aquesta llibertat només se la poden permetre Pla o Fuster. Narro sense adonar-me’n. No sé posar-me a escriure res sense donar-li un interès de lectura, i això comporta narració, que no sempre significa ficció. Narrar vol dir explicar una història, i la imaginació, que és filla de la memòria, no és invenció. Si no poguéssim recordar, no podríem fabular.

A diferència de ‘La terra retirada’ i ‘Labor inacabada’, ‘La palmera de blat’, al mig del triptic, se serveix de la ficció. Era per posar un dictefront de l’emoció sentida per la proximitat al tema?

Evitar el sentimentalisme no està renyit amb l’emoció, la passió, l’enuig; és més aviat una certa guia per escriure crònica, com és en bona part *La Terra*, una recerca de l’expressió veraç del que has vist i coneixes, de la llum pròpia de les coses enllà de mi mateixa. A la *Palmera* hi ha molta més proximitat i emoció, tot s’hi desenvolupa sense tanta contenció nar-

rativa. És encara la meua novel·la més llarga. La narració en tercera persona va ser per mi el complement del jo narrador de la *Terra*. Sempre les he vist juntes, aquestes dues obres; són dues maneres d’escriure el mateix llibre. La ficció m’era necessària per continuar, sobretot en la segona part de la *Palmera*, que és una fuga bastant neuròtica, entre onírica i de ciència-ficció. Necessitava la llibertat que proporciona la ficció, que també surt de dins de coses viscudes. Em preguntava: ‘això ho puc explicar?, hi tinc dret?, em concerneix només a mi?’ Algú va dir que si escrius sobre fets viscuts, has de fer-ho com si tots aquells de qui parles fossin morts; fa falta aquesta valentia.

El parlar és una forma d’arrelament al lloc i engendra un dialecte d’intimitat,

En aquell moment buscava una espècie de llum, una connexió amb les coses, copsar el paisatge, ensumar-lo

però al mateix temps afirma a la ‘Terra’: ‘M’atreviré a passejar-me per dins de les cases? Són els camins més secrets de tots, els més inconfessables’.

I vaig decidir que no, que no hi entrava, a les cases. Ara que han passat gairebé trenta anys, entenc que en aquell inici literari hi buscava sobretot una espècie de llum, de connexió amb les coses, copsar el paisatge, ensumar-lo. Les paraules són so, olor, pudor, aroma. Les rebeem amb tots els sentits desperts. No volia escriure en dialecte, però tampoc que desaparegués. Saps l’emoció que provoca escriure una paraula que mai no ha estat escrita? Crec, com Pavese, que “el dialecte s’ha d’estilitzar”. El faig servir com pinzellades, per mostrar una llengua més rica del que diu la normativa.

Des del principi es defineix com una “escriptora pagesa”. El sentit és evident per l’origen agrari, més i tot que rural (terra treballada més que contemplada), però també té a veure amb la soledat, la rude-

sa, el vincle, com el Miró que es tanca a Mont-roig i veu ulls als arbres.

Llauradora de les lletres, pagesa de l’escriptura. El treball constant de la terra interior i el respecte pel guaret i la saó. Lluny de la producció industrial. És un sentit que per mi va enllà de l’origen rural, que fa seixanta anys que s’ha vist abocat a una agricultura industrial. Li’n diuen intensiva però és industrial. Temible i global, avui. Sento de prop Miró quan diu que treballa com un jardiner, com un hortolà, un sentit que faig meu a *Labor inacabada*. Sense forçar les coses, treballant segons el ritme que demana cada paraula sembrada, si ho vols dir així. Fins quan faig els encàrrecs, siguin articles periodístics o llibres, he de respectar el meu tempo, sabent en aquest cas que no puc fallar en la data d’entrega.

La narrativa cinematogràfica i audiovisual m’ha format: soc més filla de John Ford que no pas de ‘Solitud’

Ser professional no està renyit amb la cura del treball, ben al contrari. Però quan escric per a mi, el ritme és el meu.

Com es combina una escriptura reposada amb la feina de periodista, que n’és l’antítesi?

El periodisme és una bona escola: has d’escriure amb tot el cos, ja ho saps. Tot sovint passa que no en saps res, del tema que t’assignen o que toca per actualitat, però t’hi has de posar, ho fas, i en ben poc temps, aquell mateix dia, has d’escriure com si fossis un entès en la matèria. O sigui que quan escrius per nassos has d’estar per la feina amb tot el cos, des del dit gros del peu fins a la punta del cabell més llarg que duguis. Són una tensió i una dinàmica formidables, un entrenament. Les condicions ara del periodisme són ben dolentes; he tingut encara la sort de formar-me amb unes altres de millors. I aquesta dinàmica t’acaba procurant bons recursos d’escriptura i sobretot de punt de vista i de pràctica de la veracitat:

de vegades has d’escriure al diari d’una cosa que no has vist ni coneixes gaire, i en trobes la manera, que sempre és no mentir, no fer veure que sí que ho has vist, no fer-te la geganta. Això és un mirall *estupendo* quan escrius allò que només et demanes a tu mateixa.

A ‘Labor inacabada’, l’escriptura reposada encara és potser més evident.

Està escrita des de la jubilació, un cop ja m’he fet gran i he sostingut els monòlegs que calia amb mi mateixa, no pas amb el passat ni amb els altres. El cos és el que et diu que has de saber quins són els teus límits. Si la salut t’hi acompanya, fer-se gran és fabulós: deixes anar llast i arriba un moment en què ja no has de demostrar res.

Tenia la sensació d’instaurar una narrativa nova del món de pagès, ancorat fins llavors en el costumisme, el tremendisme o aquella cosa idíl·lica de l’estiueig?

Sabia que no volia fer: ni costumisme, ni tremendisme ni res idíl·lic, com bé dius. Simplement passava dels trenta i volia saber quina era la meua veu. Si escrius, has de preguntar-te què has vingut a explicar en aquest món.

Parla de la irrupció al camp de tot de ‘màquines meravelloses’: el transistor, la rentadora, la cuina de butà. “Totes les màquines són rellotges de la memòria”, diu a la ‘Palmera’. Són també les ‘màquines del viatge’, per les quals s’entreveia el món de fora?

I tant que ho són. Els cotxes privats han canviat tant la vida als pobles... Tant com a les ciutats, potser més i tot. En sabem ben poc, dels trànsits rurals, sobretot dels joves... La literatura ho pot contar. En el meu cas, a la *Palmera* aquestes ‘màquines del viatge’, com encertadament deus, ocupen força pàgines. Igual que a la *Terra*, que acaba a la *disco* Florida de Fraga, avui mítica, precedent del Sónar barceloní pels disjocueis que hi van passar i les connexions que va permetre a partir de la ruta del bacallà, fins a arribar al Monegros Desert Festival, del qual faig referència a *Labor inacabada*.

La ‘Labor’ tanca un cercle generacional en què les dones tenen molta presència. Naixem tots de dona i venim tots de la terra: com no parlar de les pageses? En la meua criança, elles eren l’eix, i ho con-

Mercè Ibarz viu a Barcelona des de l'any 1971, quan va venir-hi a estudiar, però manté el contacte, i la casa, a Saidí ■ JUANMA RAMOS

tinuen sent. Sempre he anat i tornat de Saidí; hi vaig sortir a catorze anys i la meva família va continuar allí i hi continua. Sé de què parlo: elles són l'eix.

La llar és l'únic lloc al món on encara ets la filla o la neta d'algú?

A Saidí, en efecte, soc la filla de la Quima, i de Pepe també, i la germana de Jaume. Encara que visc bona part de l'any a Barcelona, em plantejo Saidí com la casa de la meua vellesa. És una casa gran, de tres plantes, que ve de la família de la mare i on ja hi havia viscut la seva àvia. Saidí m'ha fet escriptora. A la terra li dec el fet mateix d'escriure.

Ha dit algun cop que "allò que és petit reproduceix el món". Però també que la mirada dels pobles, per la seva proximitat, és difícil de suportar.

Per mi Saidí ha estat i és un observatori privilegiat, i dic Saidí perquè és el que coneix. Ho podríem dir d'un altre lloc similar, d'agricultura activa. El *Triptic de la terra* va dels canvis al llarg de seixanta anys, des del 1968, que vaig sortir del poble per estudiar a Lleida, fins ara. En les formes de treball i en l'evolució de la vida a les cases és on s'han produït les transformacions més grosses de la vida contemporània, al poble i a la ciutat. I poble i ciutat comparteixen molt, d'aquests traspalsos. En una comunitat petita ho veus en conjunt. He escrit en *L'amic de la Finca Roja* que el que passa a la ciutat en els últims vint anys ha passat abans al poble petit, com un laboratori: a la terra, en la construcció, en la immigració, a la

L'elegida dels déus

Perquè havia defugit el destí de pagès, el seu pare li deia que era "*un elegido de los dioses*", en castellà i en masculí, per donar-hi més gravetat, i Mercè Ibarz ha procurat no defraudar l'honor. Doctorada amb una tesi pionera sobre *Tierra sin pan*, de Buñuel, ha alternat el periodisme, sobretot com a cronista d'exposicions (terme que prefereix a "crítica"), amb les classes a la UPF, i actualment manté col·laboracions a Vilaweb i *El País*. A més de dos llibres de contes i dues novel·les, ha publicat l'assaig *L'amic de la Finca Roja* i dos retrats biogràfics de Mercè Rodoreda, de la qual prepara, amb la fotògrafa Carme Esteve, el llibre *Rodoreda paisatges*.

línia de costa, en la transformació de la vida comunitària, en les festes majors... Viure a un poble no és fàcil. Per portar-hi una vida decent has de tenir una estructura interior sòlida, perquè les proves per les quals passes són moltes. A ciutat també, però tens més opcions per distreure't. Fa sis dècades que visc a Barcelona i encara l'anonimat m'és una meravella: anar pel carrer sense que et coneixin ni coneguis, establir connexions fortuïtes, badar sense ser observat...

Quines són les lectures en què més es reconeix, i quines van pesar, ni que fos com una atmosfera, en escriure la 'Terra' i la 'Palmera'?

Soc fan de Vivian Gornick. *La dona singular i la ciutat* em té enamorada des que Eugènia Broggi la va publicar fa tres anys, juntament amb *Vincles ferotges*, un altre gran llibre. Soc eclèctica, llegeixo força coses a la vegada, en tots els gèneres que practico i que combino en els meus llibres: memorialisme, prosa documental, prosa poètica, periodisme, narrativa... Vaig a la recerca de la llibertat expressiva, endrapo de tot que me l'alimenti. Per a la *Terra* va ser important el documental de creació, el cine que més m'interessava llavors, de França sobretot, el *cinéma du réel*. Per a la *Palmera*, John Berger de manera particular, per la seva trilogia de la terra i per la trajectòria de poeta, crític d'art, narrador (també de cinema) i articulista. La narrativa cinematogràfica, primer, i l'audiovisual en conjunt, m'ha format: soc més filla de John Ford que no pas de *Solitud*.

Els referents cinematogràfics són molt presents, en la seva obra.

Vaig decidir fer la tesi sobre *Tierra sin pan* no pas per casualitat. Les meves arrels aragoneses són molt importants. Mentre la preparava, el meu pare me'n demanava sempre referències, i de fet vaig aprofitar moltes de les seves observacions per al meu treball, com ara que també a Saidí es recorria als *pilus*, els nens de l'orfenat, per treballar al camp. Buñuel no parla pas només de Las Hurdes, sinó de l'Espanya de l'època. Tot l'art és un reflex del món en què ha estat creat, i el documental encara més.

Mercè Rodoreda ha estat un altre dels seus grans temes de recerca.

Rodoreda va ser la primera autora que vaig llegir en català, a *La meua Cristina i altres contes*, quan estudiava a Lleida. No crec que en aquell moment em fixés en res del que m'explicava: estava senzillament meravellada de llegir-la. Després em van atraure *Viatges i flors* i *Quanta, quanta guerra*. En canvi, no he estat mai fan de *Mirall trencat*, excepte del capítol final de les rates. Rodoreda exigeix una relectura constant. És una provocadora. Com que tothom li criticava que Colometa fos una bleada, va encolomar-la una puta a *El carrer de les Camèlies*. En les últimes obres, la provocació consistia a endinsar-se en lectures complexes, que reivindicava sobretot a *L'erili i el desig*. Ella volia ser un autor del seu temps, a l'altura dels millors. Ser escriptor vol dir això: tenir ambició, en el sentit més noble, per afegir-te al cor de veus. ■